

БІБЛІОТЕЧНІ МЕРЕЖІ УКРАЇНИ

Тетяна КУЛАКОВСЬКА

Бібліотечно-інформаційна система НАН України: стан, основні завдання, перспективи (огляд діяльності у 1999-2003 рр.)

У статті висвітлюється досвід роботи бібліотек та інформаційних підрозділів науково-дослідних установ НАН України з інформаційного забезпечення потреб вітчизняної науки. Проаналізовано якісні, структурно-функціональні, кадрові зміни, що відбуваються в бібліотечно-інформаційній системі НАН України на сучасному етапі, пов'язані з переходом до інтенсивного накопичення і використання електронних інформаційних ресурсів.

Сучасну бібліотечно-інформаційну систему НАН України репрезентують Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ), Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника (ЛНБ ім. В. Стефаника), 94 бібліотеки та 64 інші інформаційні підрозділи науково-дослідних установ (НДУ). Їхній сукупний фонд становить 30 млн прим., у т. ч. НБУВ – 14 млн прим., ЛНБ ім. В. Стефаника – 7 млн прим., інших бібліотек – 9 млн прим. На початок 2004 р. в бібліотеках науково-дослідних установ працює 249 фахівців. Діяльність бібліотечно-інформаційних підрозділів НАН України спрямовується на формування, взаємообмін та взаємовикористання бібліотечно-інформаційних ресурсів, створення академічної інтегрованої інформаційної системи на основі впровадження передових інформаційних технологій. Характерною ознакою функціонування бібліотечно-інформаційної системи НАН України в останні роки стало удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності, зміцнення позицій ряду бібліотек як лідерів з інформаційного забезпечення певних галузей науки, посилення взаємодії з іншими інформаційними підрозділами установ, використання світової кумулятивної інформації на компакт-дисках та можливостей Інтернету, створення власних електронних ресурсів і демонстрація їх на веб-сайтах установ НАН України.

Перш ніж розглянути складові та елементи бібліотечно-інформаційної системи НАН України, основні завдання і напрями діяльності, зупинимось на особливостях її становлення. Історія бібліотечно-інформаційної системи НАН України і, зокрема, її складової – бібліотек НДУ невіддільна від історії створення і розвитку науково-дослідних установ Української академії наук (УАН)¹. Академія і Національна бібліотека створювали-

ся практично одночасно, над статутом і організаційною структурою цих наукових установ працювали видатні вчені і громадські діячі (М. П. Василенко, В. І. Вернадський, А. Ю. Кримський, Д. І. Багалій, С. О. Єфремов, П. А. Тутковський, В. О. Кордт), які розуміли високе призначення бібліотек, їхню роль у системі наукових комунікацій, місце в інфраструктурі науки. Фундатори Академії вже в першому Статуті (1918 р.) передбачали, що при наукових установах УАН, окремих кафедрах буде організовано невеликі, але ретельно укомплектовані галузеві бібліотеки².

Розуміючи значення бібліотек як важливого фактора розвитку науки, учені брали безпосередню участь у формуванні фондів, у розробці схем класифікації літератури, в уніфікації каталогів, створенні фундаментальних бібліографічних видань, що відбивали тематику наукових досліджень Академії, працювали нештатними співробітниками бібліотек. В останні роки з упровадженням сучасних інформаційних технологій у багатьох НДУ наукові співробітники взяли на себе організацію і ведення автоматизованих масивів оглядово-аналітичної, бібліографічної, фактографічної інформації, отриманої в результаті науково-дослідної і науково-інформаційної діяльності установ.

Основою фондів багатьох бібліотек наукових установ стали особисті бібліотеки і колекції (на сьогодні їх налічується більше 60) відомих учених-засновників і провідних науковців НДУ³. Завдяки зусиллям учених та

¹ Докладніше див., зокрема: *Свобода А. А., Смаглова Н. І., Солоїденко Г. І.* Становлення мережі бібліотек наукових установ // *Бібл. вісн.* – 1993. – № 5–6. – С. 14–18; *Кучмаренко В. А., Старовойт С. В.* З історії формування бібліотек академічних

Кулаковська Тетяна Леонтіївна, н. с. відділу бібліотекознавства НБУВ.

установ України і розвитку видавничої справи УАН (1918–1928) // *Рукописна та книжкова спадщина України: Археологічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів.* – К.: НБУВ, 2000. – Вип. 5. – С. 82–91; *Посудневська Т. В.* Наукова бібліотека Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України // *Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України: 1926–2001. Сторінки історії.* – К., 2003. – С. 412–429.

² Статут і штати Української Академії Наук в Києві. – К., 1919. – С. 6.

³ Бібліотеки Національної академії наук України: Довідник / НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського;

бібліотечних фахівців багатьох поколінь бібліотечно-інформаційні фонди наукових установ, довідково-пошуковий апарат бібліотек, інформаційно-бібліографічна продукція являють унікальну наукознавчу базу з різних галузей вітчизняної і зарубіжної науки.

На сьогодні діяльність бібліотечно-інформаційної системи НАН України очолюють дві потужні бібліотечно-інформаційні установи загальнодержавного значення: НБУВ та ЛНБ ім. В. Стефаника. НБУВ – загальнодержавний комплексний науково-інформаційний, науково-дослідний, культурно-освітній центр – підпорядковується Президії НАН України і як науково-методичний центр має мережу бібліотек та інформаційних підрозділів НДУ НАН України. НБУВ як базова установа Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академії наук – членів Міжнародної асоціації академії наук (МААН) спрямовує свою діяльність на розширення інформаційного обміну між науковими бібліотеками й інформаційними центрами академії наук – членів МААН з метою інтеграції інформаційних ресурсів; створення єдиного інформаційного простору науки – одного з пріоритетних напрямів інформатизації суспільства. Як науково-дослідна установа НАН України НБУВ досліджує проблеми інформатизації бібліотек, зокрема, формування і взаємовикористання інформаційно-бібліотечних ресурсів; удосконалення і приведення їх у відповідність до зростаючих інформаційних потреб вітчизняної науки, зміни типо-видової структури інформаційних ресурсів бібліотек, співвідношення традиційних і нових джерел інформації, власних і сітьових ресурсів, створення і розвитку комп'ютерних технологій у бібліотечній галузі; проблеми вдосконалення класифікацій, каталогізації з метою забезпечення сумісності інформаційних ресурсів на загальнодержавному і міжнародному рівнях; інформаційно-аналітичної діяльності⁴.

Піднесенню на якісно новий рівень діяльності НБУВ як загальнодержавного інформаційного центру, більш ефективному збереженню та використанню науково-інформаційного потенціалу Бібліотеки сприятиме розпорядження Президента України від 2 грудня 2003 р. № 396/2003-рп «Про заходи щодо вдосконалення діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»⁵. Згідно з Державною програмою розвитку Бібліотеки передбачається подальший розвиток її науково-інформаційної діяльності, в тому числі комплексна комп'ютеризація, розширення інформаційних мереж та телекомунікаційних систем для інформаційного обміну, входження у світову глобальну комп'ютерну мережу, інтеграції та забезпечення доступності бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Діяльність ЛНБ ім. В. Стефаника, другої за величи-

ною книгозбірні України, науково-інформаційного та науково-дослідного центру, зосереджується на дослідженні історії національної книги, створенні національної бібліографії, формуванні репертуару української книги та періодики, науковому розкритті фондів колекцій та зібрань бібліотеки, редакційно-видавничій роботі, науково-методичному забезпеченні діяльності бібліотечно-інформаційних підрозділів установ Західного наукового центру з інформаційного супроводження наукових досліджень.

Складовою системи бібліотечно-інформаційного забезпечення наукових досліджень НАН України є бібліотеки й інформаційні підрозділи науково-дослідних установ, що формують галузеві інформаційно-бібліотечні ресурси (комплектування, опрацювання, організація фонду і довідково-пошукового апарату, придбання БД вторинної інформації і формування БД власної генерації); організують доступ до світових інформаційних ресурсів; інформують про власний документно-інформаційний фонд і світовий потік документів тощо. Результати узагальнення діяльності бібліотечно-інформаційних підрозділів, дослідження сучасного стану бібліотечно-інформаційних ресурсів НАН України, шляхів їх подальшого формування, використання, збереження та інтегрування, тенденції та можливості розвитку відбиваються у щорічних випусках інформаційно-аналітичного огляду діяльності бібліотек НДУ, які з 1996 р. готує НБУВ – методичний центр для бібліотек НДУ НАН України⁶.

Розглянемо структуру бібліотечно-інформаційної системи НАН України. Бібліотеки НДУ згідно з «Положенням про бібліотеку науково-дослідної установи НАН України»⁷, затвердженим рішенням Інформаційно-бібліотечної ради НАН України від 06. 02. 1997 р., є науково-допоміжними підрозділами установи. З 94 бібліотек 73 бібліотеки функціонують як самостійні структурні підрозділи установи. 21 бібліотека входить до складу інших інформаційних підрозділів, зокрема відділів науково-технічної інформації, комп'ютеризації та інформатизації наукової діяльності, інформаційно-аналітичного, патентно-ліцензійної діяльності, науково-організаційного, науково-інформаційного та видавничого відділу.

У 33 НДУ інформаційне забезпечення наукових досліджень здійснюють лише бібліотеки. Найбільше таких установ у Секції суспільних та гуманітарних наук⁸, вони становлять 76% всіх НДУ, найменше – в Секції хімічних і біологічних наук (19%). У 20 бібліотеках НДУ

⁶ Робота бібліотек науково-дослідних установ НАН України: Інформаційно-аналітичний огляд. – К.: НБУВ, 1996–2003. – Вип. 1–8.

⁷ Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи НАН України: Зб. документів. – К.: НБУВ, 1997. – Вип. 1. – С. 20–23.

⁸ Національна академія наук України організаційно поділяється на три Секції: фізико-технічних і математичних наук; хімічних і біологічних наук; суспільних і гуманітарних наук; кожна з секцій – на ряд відділень, до складу яких входять наукові установи.

НАНУ, де, крім бібліотек, відсутні інші інформаційні служби, працює по одному бібліотечному фахівцю, які (за поодинокими винятками) з об'єктивних причин можуть забезпечувати виконання лише основних бібліотечних процесів – зберігання фонду і обслуговування користувачів літературою.

Необхідно зазначити, що в Секції суспільних та гуманітарних наук, зокрема в установах Відділення історії, філософії та права (Інститут історії України, Інститут соціології) та в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка (Відділення літератури, мови та мистецтвознавства) саме на базі бібліотек створено науково-інформаційні відділи з наданням бібліотечним працівникам статусу інформаційних спеціалістів згідно з розширенням напрямів та збільшенням обсягів наукової і науково-інформаційної діяльності, яку вони здійснюють, з відповідною оплатою праці. У більшості інших установ Академії бібліотеки, що знаходяться у складі інформаційних та науково-організаційних відділів, є науково-допоміжними підрозділами, бібліотечні фахівці статусу науково-інформаційних спеціалістів не мають, хоча і здійснюють як традиційне бібліотечно-інформаційне та довідково-бібліографічне обслуговування науковців і спеціалістів НДУ, так і з впровадженням нових інформаційних технологій створюють власні інформаційні ресурси і продукти, надають доступ користувачам до світових інформаційних ресурсів. Така діяльність вимагає від бібліотечних працівників застосування практично нових знань і навичок: вивчення інформаційного середовища, практики встановлення та супроводження програмних продуктів, роботи в комп'ютерних мережах, знання іноземних мов, постійного підвищення фахової кваліфікації, перепідготовки та самоосвіти⁹.

Протягом останніх років відбулися структурно-функціональні та кадрові зміни в інших інформаційних підрозділах НДУ НАН України, внаслідок чого ці служби посилили свою інформаційно-аналітичну діяльність, що спрямовується на створення аналітичної інформації, проведення патентно-ліцензійних досліджень (54% усіх інформаційних служб); розробку і впровадження стандартів, технічної документації; на інформаційне супроводження науково-технічних програм і проектів; визначення та збереження інтелектуальної власності наукових установ (28%). З упровадженням нових технологій ці служби створюють БД аналітичних оглядів, перекладів, стандартів, патентів, ліцензій, виконаних НДР, адресної, бібліографічної, фактографічної інформації, отриманої внаслідок науково-дослідної та науково-інформаційної діяльності установ¹⁰.

⁹ Див., зокрема: Смаглова Н. І. Проблеми кадрового забезпечення бібліотек НДУ НАН України // *Наук. праці НБУВ*. – К., 2003. – Вип. 11. – С. 251–263; Кулаковська Т. Л. Статус бібліотечного працівника НДУ НАН України // *Там само*. – С. 263–275.

¹⁰ Свобода А. А. Бібліотечно-інформаційне забезпечення наукових досліджень Національної академії наук України // *Наук. праці НБУВ*. – К., 2001. – Вип. 6. – С. 6–14; Кулаковська Т. Л.

За результатами вивчення рівня науково-інформаційної діяльності бібліотечно-інформаційних підрозділів науково-дослідних установ НАН України (2003 р.) 55% інформаційних служб взаємодіють з бібліотеками НДУ у використанні таких форм роботи, як спільні заходи інформаційного характеру (дні інформації, спеціаліста, аспіранта, конференції, виставки) – 46% бібліотек та інформаційних підрозділів; спільна підготовка інформаційних, аналітичних, бібліографічних та біобібліографічних видань – 23%; використання інформаційних ресурсів Інтернету – 19%; формування та використання власних електронних інформаційних ресурсів (БД, електронних каталогів тощо) – 14%. Така взаємодія сприяє інтеграції інформаційно-бібліотечних ресурсів установ, їх раціональному використанню, підвищенню ефективності бібліотечно-інформаційного забезпечення потреб науки.

У НАН України вже є позитивний досвід роботи в цьому напрямі науково-інформаційних підрозділів Головної астрономічної обсерваторії, Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна, Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, які структурно об'єднали бібліотеки й інші інформаційні служби установи. Узагальнення та поширення цього досвіду в науково-дослідних установах Академії сприятиме вирішенню питання про доцільність створення на базі бібліотек, інформаційних та видавничих служб комплексних інформаційно-технологічних підрозділів для забезпечення науково-дослідних та інженерно-конструкторських робіт у кожній конкретній установі. Так, за результатами анкетування, здійсненого НБУВ (станом на 01. 11. 2003), керівники 48% НДУ НАН України вважають за доцільне об'єднати ці служби в комплексний підрозділ з подальшим наданням бібліотечним фахівцям статусу наукових, науково-інформаційних працівників, 52% – проти. Таким чином, питання реорганізації бібліотечно-інформаційних підрозділів НДУ не може бути вирішено в Академії централізовано, оскільки кожна установа має свою специфіку і свої традиції в організації діяльності цих служб, у розподілі обов'язків між ними. Головна ж мета реорганізації – інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів для оперативного і максимально повного забезпечення зростаючих інформаційних потреб розвитку вітчизняної науки, створення належних умов праці для фахівців бібліотечно-інформаційної сфери та надання їм статусу наукових, науково-інформаційних працівників.

Основою науково-інформаційної діяльності бібліотек та інформаційних служб НДУ є формування документно-інформаційних ресурсів, зокрема комплектування фондів наукової літератури, яке ускладнюється у зв'язку з прискореним зростанням обсягів наукової інформації, подорожчанням наукової літератури та зменшенням бюджетних коштів, що виділяються на її придбання. Так, середньорічний показник надходження видань

Науково-інформаційна діяльність у науково-дослідних установах НАН України // *Бібл. вісн.* – 2003. – № 3. – С. 45–50.

до фондів однієї бібліотеки системи НАН України за період з 1992 по 2003 рр. скоротився в 10 разів. За джерелами надходжень до фондів бібліотек НДУ передплата періодичних видань становить 50%, дари – 40%, закупівля наукової літератури – до 10%. Як бачимо, найменший відсоток нових надходжень до бібліотек НДУ становить закупівля наукової літератури. Бібліотеки ряду установ у 2000–2003 рр. не закупили жодної книги. Основний відсоток надходжень до бібліотек протягом останніх десяти років становлять періодичні та продовжувані видання, репертуар яких теж скорочується з року в рік. Наприклад, серед 94 бібліотек лише п'ять здійснили передплату всіх необхідних для забезпечення наукової діяльності установи періодичних видань на 2003 р. Отже, стан комплектування російськомовною періодикою, особливо реферативними журналами, фондів бібліотек частини НДУ можна назвати незадовільним, а в деяких випадках – критичним.

Зарубіжні бібліотеки останнім часом надають перевагу дещо дешевшим за паперові журнали в електронній формі. У ряді бібліотек НДУ НАН України теж упроваджується така поширена у світі форма кооперації роботи бібліотек, як створення консорціумів для закупівлі права доступу до повнотекстових БД видавництв світу. За підтримки INTAS (Міжнародної асоціації сприяння співробітництву з науковцями країн СНД) учені Радіоастрономічного інституту, Інституту радіофізики та електроніки ім. О. Я. Усикова, Інституту монокристалів, Інституту молекулярної біології та генетики, Інституту математики, Головної астрономічної обсерваторії, Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Веркіна мали доступ до електронних ресурсів видавництв Springer, Backwell Science та ін. Однак для значної кількості бібліотек НДУ електронні аналоги періодичних видань неможливі через відсутність нової комп'ютерної техніки та сучасних каналів зв'язку. Це один з факторів, що ускладнює завдання забезпечення інформаційних потреб розвитку науки.

Повнота та оперативність інформаційного забезпечення запитів учених можуть бути досягнуті лише за умови інтенсивного використання разом з паперовими носіями інформації електронних інформаційних джерел, що розповсюджуються на компакт-дисках та шляхом онлайнового доступу комп'ютерними мережами до баз даних видавництв та інформаційних центрів світу. З 1999 р. компакт-диски ввійшли до видової структури фондів бібліотек академічної мережі. У бібліотеках Радіоастрономічного інституту, Інституту електрозварювання ім. О. Є. Патона, Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова, Інституту металофізики ім. Г. В. Курдюмова, Інституту фізики напівпровідників, Інституту біології південних морів ім. О. О. Ковалевського, Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна, Головної астрономічної обсерваторії використовуються записані на компакт-дисках БД Інституту наукової інформації США, ВІНІТІ, національні бібліографічні репертуари зарубіжних країн, каталоги найбільших бібліотек світу, багатотомні енциклопедичні видання, повнотекстові БД наукових видань найбільших

видавництв світу, бібліографічні, реферативні, повнотекстові політематичні БД та БД з певних наукових напрямів. Бібліотеки НДУ, маючи в своїх фондах документи на електронних носіях, формують галузеві електронні бібліотеки. В Інституті фізики напівпровідників функціонує електронна бібліотека праць SID (Міжнародне товариство дисплейної техніки) та SPIE (Міжнародне товариство оптичної техніки). Робота зі створення електронної бібліотеки з проблем морських наук здійснюється в Інституті біології південних морів ім. О. О. Ковалевського¹¹. У ряді інститутів НАН України створюються тематичні путівники, каталоги-навігатори по ресурсах Інтернету, що дає змогу оперативного орієнтуватися в інформаційному масиві, постійно аналізуються Інтернет-ресурси та інтенсивність їх використання.

На жаль, розвиток цього напрямку діяльності бібліотечно-інформаційних підрозділів НАН України гальмують усе ще недостатні темпи комп'ютеризації бібліотек НДУ, відсутність єдиного програмно-технологічного забезпечення. Локальні комп'ютерні мережі, що мають вихід в Інтернет, створено в 47 установах Академії, тобто лише 50% бібліотек мають можливість прямого доступу до світових ІР. Перспективи розвитку бібліотек НАН України, які на сьогодні концентрують абсолютну більшість наукової інформації на паперових носіях, залежать від того, чи зуміють бібліотеки освоїти інформаційно-телекомунікаційні технології, поєднати традиційні ресурси з електронними. Цьому певною мірою сприятиме як оснащення бібліотечно-інформаційних підрозділів установ необхідною комп'ютерною технікою та єдиним програмним забезпеченням, так і вирішення проблеми організації навчання працівників і користувачів бібліотечно-інформаційної сфери НАН України комп'ютерній грамотності, навичкам роботи в мережі шляхом створення на базі НБУВ Центру підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів з використанням засобів традиційного і дистанційного навчання на основі спеціальних планів і розроблених програм.

Однією з головних проблем діяльності бібліотек НДУ є створення нормативних умов утримання, режиму фізичного збереження, зберігання документно-інформаційних фондів, організації обліку і використання, реставрації і консервації, створення страхових копій. Зберегти для майбутніх поколінь учених найповніші зібрання документів з певних галузей знання, ретельно дібрані протягом десятків років фонди бібліотек (30% бібліотек НДУ були засновані ще в 20-х роках ХХ ст.), сьогодні є найскладнішим завданням.

Проблему належного утримання бібліотечних і архівних зібрань установ Академії слід розглядати як проблему збереження основ науково-інформаційного потенціалу Української держави. Але у зв'язку з недостатнім фінансуванням практично не виконується «Програма збереження бібліотечних та архівних фондів України на

¹¹ Див.: Акімова О. А. Інформаційний центр у спеціальній бібліотеці // Бібл. вісн. – 2001. – № 3. – С. 33–34.

2000–2005 рр.», затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1999 р. № 1716. У регіонах України не створено передбачених програмою міжвідомчих центрів консервації, реставрації та репрографії. Проблемними для більшості бібліотек залишаються питання ремонту книг, реставрації особливо цінних та рідкісних видань. Частина документних фондів бібліотек сьогодні є непридатною для використання. Особливо гостро стоїть це питання в бібліотеках Інституту народознавства, Кримської філії Інституту археології, Карадазького природного заповідника, де зберігається колекція засновника Карадазької біологічної станції, вченого зі світовим ім'ям Т. І. В'яземського. Фонд стародруків XVII–XIX ст. цієї колекції згідно з розпорядженням Президента України від 26 червня 1996 р. № 173 «Про наукові об'єкти, що становлять національне надбання» та «Положенням про порядок визначення наукових об'єктів, що становлять національне надбання», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 р. № 174, увійшов до переліку наукових об'єктів, що є національним надбанням держави. За рішенням Президії НАН України буде забезпечено встановлення охоронної сигналізації та за методичної допомоги НБУВ здійснено каталогізацію меморіальної бібліотеки стародруків за рахунок коштів, що виділяються на підтримання об'єктів, які становлять національне надбання. Важливим напрямом цієї діяльності буде відновлення цілісності фонду стародруків та повернення 20 тис. томів, переданих раніше до бібліотек кримських навчальних закладів¹².

Як свідчать результати вивчення діяльності бібліотек, унаслідок кампанії по «ушільненню» зменшилися площі майже у третини бібліотек, гостра нестача площ для розміщення фондів у 20% бібліотек. Стан приміщень окремих бібліотек не відповідає вимогам діючих нормативів. Потрібна постійна увага керівників установ, членів інформаційно-бібліотечних рад у вирішенні питань придбання бібліотечної техніки, обладнання, створення відповідних санітарно-гігієнічних умов для зберігання фондів.

Незважаючи на складність ситуації в бібліотечно-інформаційній сфері НАН України, що склалася останнім часом (основні показники бібліотечного та бібліотечно-інформаційного обслуговування з ряду об'єктивних причин протягом 1992–2003 рр. зменшилися, зокрема, загальна кількість користувачів – на 59%, обсяг книговидачі – на 55%, відвідувань – на 56%, хоча протягом 2000–2003 рр. відмічається деяке їх зростання та стабілізація), інформаційна діяльність бібліотек НДУ зосереджена на покращанні бібліотечно-інформаційного та довідково-бібліографічного забезпечення наукових досліджень. Бібліотеки НДУ НАН України для бібліотечно-інформаційного обслуговування читачів використовують такі традиційні форми, як:

- міжбібліотечний та міжнародний міжбібліотечний абонементи; виставки нових надходжень документів

¹² Звітус Карадазький природний заповідник // Вісн. Національної академії наук України. – 2003. – № 4. – С. 3–5.

до фондів бібліотек НДУ споріднених наукових установ, вищих навчальних закладів, тематичні виставки до міжнародних заходів, ювілеїв установ, видатних учених, діячів науки і культури;

- здійснюють роботу з удосконалення своїх довідково-бібліографічних апаратів, які є основою підготовки інформаційно-бібліографічних та довідкових видань;

- виконують тематичні довідки за запитами користувачів з використанням власних фондів, можливостей доступу до інформаційних ресурсів інших бібліотек, інформаційних центрів, установ;

- готують інформаційно-бібліографічні видання та їх електронні версії;

- беруть участь у підготовці до друку наукових видань установ, зокрема індексують статті до збірників наукових праць, тез конференцій, журналів, готують анотації та переклади матеріалів, редагують списки літератури до монографій.

Актуальною для бібліотек НДУ є проблема освоєння можливостей Інтернету. Користувачі НДУ, в яких створені локальні комп'ютерні мережі з виходом в Інтернет (майже половина всіх установ Академії), мають можливість користуватися БД усіх інформаційних підрозділів установи, здійснювати пошук у віддалених БД, зібраннями електронних книг та журналів, представленими на бібліотечних веб-серверах. У бібліотеках формуються електронні каталоги та картотеки, спільно з іншими інформаційними підрозділами установ створюються БД оглядово-аналітичної, бібліографічної, фактографічної інформації, отриманої внаслідок наукової та науково-інформаційної діяльності установ, електронні картотеки праць співробітників. Створені бібліотеками НДУ ІР представлені на веб-сайтах установ Академії. З метою репрезентації в мережі Інтернету інформаційного ресурсу про діяльність установ НАН України соціогуманітарного профілю, поглиблення їх інформаційної взаємодії з суспільством, активізації формування наукової електронної бібліотеки у НБУВ 2003 р. створено веб-портал соціогуманітарних наук, основу якого становлять електронна бібліотека даної проблематики, добірка нормативних актів України в цій сфері, віддзеркалення наявних сайтів профільних установ НАН України, а також посилання на споріднені інформаційні ресурси Інтернету. На базі цього порталу розпочинається створення іншого – «Наука України». Але констатуємо помітне нарощення обсягів ІР установ НАН України, слід водночас відзначити, що можливості сучасних засобів наукових комунікацій, високоефективних інформаційних технологій для просування на світовий інформаційний ринок власної оригінальної конкурентоспроможної продукції впроваджуються дуже повільно.

Протягом останніх років залишається проблема кадрового забезпечення бібліотек. В останнє десятиліття кількість працюючих у них скоротилась на 30% і становить 249 працівників. На 18% зменшилась кількість спеціалістів з вищою та середньою спеціальною освітою. Зберігається тенденція плинності саме перспективних

кадрів зі стажем роботи від п'яти до десяти років. Звільняються досвідчені фахівці, перш за все бібліографи, що оволоділи комп'ютерними технологіями, методами аналітико-синтетичної обробки документів, навичками інформаційного обслуговування сучасного рівня. У результаті в 56 бібліотеках НДУ відсутні бібліографи. Зросла кількість працівників зі стажем роботи від 30 до 40 і навіть більше 40 років. На сьогодні бібліотеки НДУ НАН України не мають кадрового резерву, втрачається спеціалізація, зберігається тенденція старіння кадрів.

Разом з цим протягом останніх років ряд бібліотек НДУ НАН України за рівнем технічного оснащення, технології та професіоналізму кадрів, налагодженості міжбібліотечних зв'язків стали регіональними інформаційними та методичними центрами (бібліотеки Головної астрономічної обсерваторії, Інституту біології південних морів ім. О. О. Ковалевського, Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, Інституту економіки промисловості, Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця, Фізико-хімічного інституту ім. О. В. Богатського та ін.).

Незважаючи на певні труднощі, в більшості бібліотек відбуваються зміни в характері праці, зростає її інтенсивність, значно розширюється коло обов'язків. Збільшилася частка аналітичної дослідницької роботи навіть у бібліотеках, які мають по одному штатному працівнику. Зокрема, в бібліотеках Карадазького природного заповідника, Державного природознавчого музею, Інституту народознавства, де зберігаються значні масиви рукописних документів, видань, що мають наукову та історико-культурну цінність, традиційно здійснюється робота з опрацювання і введення в науковий обіг цих документів, забезпечення їх збереження. За результатами роботи значна частина бібліотек НДУ у подальшому може претендувати на підвищення свого професійного статусу з відповідною оплатою праці співробітників.

Важливою передумовою ефективної роботи бібліотечно-колективу є підтримка бібліотеки з боку адміністрації та інформаційно-бібліотечної ради установи. Дієвість такої допомоги засвідчують з року в рік керівники бібліотек Інституту археології, Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного, Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна, Інституту геотехнічної механіки, Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона, Інституту проблем кріобіології і кріомедицини, Інституту металофізики ім. Г. В. Курдюмова, Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного, Інституту фізики, Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського, Інституту радіофізики і електроніки ім. О. Я. Усикова, Інституту фізики напівпровідників, Інституту експериментальної патології, онкології та радіобіології ім. Р. Є. Кавецького, Головної астрономічної обсерваторії, Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Веркіна, Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка, Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка.

У цілому ж, недооцінка праці бібліотекаря, незахищеність його соціальних і професійних прав негативно

позначаються на якісному рівні інформаційно-бібліотечного забезпечення потреб вітчизняної науки. Окреслені проблеми потребують першочергового вирішення. Нові завдання, що постали перед бібліотеками, вимагають від бібліотечних працівників практично нових знань та навичок. По суті, це перекваліфікація, на яку сьогодні спрямовується система безперервної освіти у НБУВ як науково-методичного та координаційного центру для бібліотечно-інформаційних підрозділів НАН України.

Розглянемо питання організаційного та науково-методичного забезпечення функціонування бібліотечно-інформаційної системи НАН України, координуючу роль у розвитку якої виконує Інформаційно-бібліотечна рада НАН України (утворена на базі Бібліотечної ради постановою Президії АН України від 15. 02. 1990 р. № 49¹³ з метою методичного керівництва і координації роботи бібліотек і інформаційних підрозділів науково-дослідних установ НАН України з інформаційного забезпечення наукових досліджень). Бібліотечна рада, в свою чергу, виникла внаслідок реорганізації в 1964 р. Бібліотечної комісії, створеної при Президії АН України у 1949 р. з метою посилення впливу учених на розвиток бібліотечної справи в установах Академії.

Рада складається з провідних учених наукових установ НАН України, спеціалістів у галузі інформатики, обчислювальної техніки, автоматизації бібліотечно-інформаційних процесів, представників бібліотек та інформаційних підрозділів. Робота здійснюється згідно з планами, затвердженими Бюро Ради або її Головою. Постановою Президії НАН України від 09. 07. 2003 р. № 186 «Про стан та завдання розвитку в НАН України бібліотечно-інформаційної справи»¹⁴ Головою Ради призначено генерального директора НБУВ. Вперше за весь період діяльності цієї організації її очолює керівник найбільшої бібліотеки держави і головної книгозбірні НАН України.

Внаслідок діяльності Ради мережа бібліотек академічних установ розвивається як єдина бібліотечно-інформаційна система, послідовно реалізуються наукові засади координованого формування та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Основними завданнями Ради є розробка рекомендацій щодо оптимального розвитку системи наукової інформації в галузі гуманітарних, природничих та технічних наук з урахуванням прогнозів розвитку науково-інформаційної діяльності в Україні і за кордоном; методичне керівництво та координація робіт з формування, збереження, упорядкування, систематизації, вивчення і введення у науковий обіг цінних рукописних та книжкових фондів бібліотек НАН України, створення національної бібліографії тощо.

Сьогодні в центрі уваги Ради – організація та координація роботи, спрямованої на поліпшення інформа-

¹³ Інформаційно-бібліотечна рада НАН України: Положення та склад Ради. – К., 1992. – 6 с.

¹⁴ Постанова Президії НАН України № 186 від 09. 07. 2003 р. «Про стан та завдання розвитку в НАН України бібліотечно-інформаційної справи» // Бібл. вісн. – 2003. – № 5. – С. 9–10.

ційного забезпечення наукових досліджень Академії, нарощування інформаційного потенціалу бібліотек та інших інформаційних підрозділів НДУ шляхом поєднання традиційних і електронних носіїв інформації та впровадження сучасних високоефективних технологій для забезпечення доступу до світових інформаційних ресурсів, подолання дефіциту інформації. Питання стану та розвитку бібліотечно-інформаційної системи НАН України та її ресурсів аналізуються в інформаційно-аналітичних матеріалах – щорічних звітах про науково-інформаційну діяльність НАН України, аналітичних матеріалах з пропозиціями щодо підвищення ролі бібліотечно-інформаційних підрозділів НАН України в інформаційному процесі (поданих на запит Адміністрації Президента України, до Президії НАН України), інформаційно-аналітичних оглядах діяльності бібліотек НДУ (1996–2003 рр., випуски № 1–8), підготовлених НБУВ як науково-методичним центром та базовою організацією Інформаційно-бібліотечної ради НАН України.

Інформаційно-бібліотечні ради НДУ (ІБР) – це постійно діючі дорадчі органи, що функціонують при адміністраціях науково-дослідних установ і опікуються діяльністю бібліотек та інших інформаційних підрозділів, сприяють активній участі наукової громадськості в їх роботі, узгодженню бібліотечно-інформаційної діяльності з основними напрямками науково-дослідної роботи.

Останнім часом робота Рад помітно активізувалась і зосереджується на проблемах комплектування фондів, покращанні їх якісного складу, забезпеченні збереження. Так, в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона на нарадах під головуванням академіка НАН України Б. Є. Патона обговорюються питання забезпечення належного рівня ІР єдиної в країнах СНД і Східної Європи спеціалізованої бібліотеки з питань зварювання та споріднених технологій, заходи щодо розширення безвалютного міжнародного книгообміну. В Інституті біохімії ім. О. В. Палладіна з ініціативи Інформаційно-бібліотечної ради установи перевірено фонд дисертацій Інституту з 1946 р., обговорюються питання обліку фонду та стану документації; ліквідації читацької заборгованості; участі у роботі створеного на базі Інституту інформаційного центру «Біотехнологія». В Інституті археології, Інституті експериментальної патології, онкології та радіобіології ім. Р. Є. Кавецького, Інституті фізики напівпровідників, Фізико-технічному інституті низьких температур ім. Б. І. Веркіна, Фізико-механічному інституті ім. Г. В. Карпенка члени інформаційно-бібліотечних рад беруть участь у проведенні переобліків бібліотечних фондів, вилученні і списанні застарілої та амортизованої літератури. Голова ІБР Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського провів велику організаційну і наукову роботу з підготовки до друку бібліографічного покажчика опублікованих праць співробітників Інституту та його електронної версії, яка демонструвалася на веб-сайті НБУВ¹⁵.

¹⁵ Звіт про роботу Інформаційно-бібліотечної ради НАН України у 2002 р. [Рукопис]. – К., 2003. – С. 6.

Науково-організаційне та науково-методичне забезпечення діяльності бібліотечно-інформаційних підрозділів, постійний моніторинг структурно-функціональних та ресурсних змін, що відбуваються в бібліотечно-інформаційній системі НАН України, здійснює відділ бібліотекознавства НБУВ (як координатор) у взаємодії з іншими науковими та функціональними підрозділами Бібліотеки, що є методичними центрами відповідно до напрямів своєї діяльності.

Зокрема, за даними вивчення процесів функціонування бібліотечно-інформаційної системи Академії протягом останніх п'яти років було зроблено висновок про необхідність побудови нової структурно-функціональної моделі бібліотеки НДУ як комплексного науково-інформаційного підрозділу, підготовлено проект «Положення про науково-інформаційний відділ НДУ», створений на базі бібліотеки. Досліджено стан нормативно-правового та методичного забезпечення діяльності бібліотек НДУ¹⁶, окреслено пріоритетні напрями розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів, зокрема:

- ❖ формування, використання та збереження документно-інформаційних фондів, забезпечення їх взамовикористання;
- ❖ інтегрування бібліотечно-інформаційних ресурсів НАН України;
- ❖ модернізація бібліотечно-інформаційних технологій;
- ❖ поширення інноваційного досвіду роботи бібліотек.

Визначено коло інструктивно-методичних документів, необхідних для забезпечення цієї діяльності. Протягом останніх років відділом бібліотекознавства НБУВ підготовлено три випуски збірника документів і матеріалів, що регламентують діяльність бібліотек, «Організація роботи бібліотек НДУ НАН України» (1997, 1999, 2002), розроблено інструкції з обліку бібліотечного фонду, організації обмінного фонду бібліотеки НДУ, підготовлено методичні рекомендації з питань організації роботи з колекціями, особовими та книжковими зібраннями у бібліотеках НДУ, письмові консультації з організації роботи бібліотеки; з обліку фонду та вилучення видань; використання норм в бібліотечно-інформаційній діяльності. Результати дослідження розвитку бібліотечно-інформаційної системи НАН України постійно висвітлюються у наукових публікаціях, виступах на щорічних міжнародних наукових конференціях, які проводяться у НБУВ¹⁷. Теоретико-методичні, організаційні

¹⁶ Докладніше про це див.: Солоїденко Г. І. Формування правового простору бібліотек // Науково-технічні бібліотеки в єдиному інформаційному просторі України. – К., 2000. – С. 49–52; Солоїденко Г. І. Нормативно-правове забезпечення діяльності бібліотек України // Наук. праці НБУВ. – К., 2001. – Вип. 7. – С. 23–33; Смаглова Н. І. Розвиток методичної функції бібліотеки як передумова інтеграції бібліотечних ресурсів // Науково-технічні бібліотеки в єдиному інформаційному просторі України. – К., 2000. – С. 70–73; Смаглова Н. І. Науково-методична діяльність бібліотек як фактор розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів України // Наук. праці НБУВ. – К., 2001. – Вип. 7. – С. 160–167.

¹⁷ Див., наприклад: Кулаковська Т. Л. Взаємодія бібліотек

і технологічні питання розвитку і взаємовикористання бібліотечно-інформаційних ресурсів системи НАН України обговорюються на щорічних семінарах для керівників бібліотек НДУ з проблем бібліотечно-інформаційного забезпечення потреб науки, спільних виробничих нарадах з питань інтеграції електронних інформаційних ресурсів НАН України¹⁸.

Завершуючи огляд діяльності бібліотечно-інформаційної системи НАН України, слід зробити висновок про те, що основними напрямками її розвитку на сучасному етапі є формування документно-інформаційних фондів на базі вітчизняних і зарубіжних документів, їх бібліографічна та аналітична обробка, впровадження комп'ютерних технологій, генерація баз даних з різних галузей науки та техніки, забезпечення використання світових інформаційних ресурсів, адаптація бібліотечних кадрів до роботи у нових соціально-економічних і технологічних умовах. Визначальними факторами розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів системи мають стати їх інтеграція, організаційно-методичне та технологічне забезпечення бібліотечно-інформаційних процесів.

Розвиток ресурсної бази бібліотек потребує скоординованості дій у питаннях формування ресурсів, зокрема комплектування фондів періодичних видань; посилення книгообмінних зв'язків; створення власних інформаційних продуктів; інформування про створені бібліотеками бази даних, довідкові та бібліографічні видання, виконані письмові бібліографічні довідки, переклади тощо, які мають стати органічними фрагментами єдиного ІР України.

Вивчення стану методичного забезпечення роботи бібліотек свідчить про те, що фахівці на місцях потребують посилення з боку НБУВ методичного впливу на діяльність бібліотек НДУ, зокрема постійної уваги до питань підвищення професійної компетентності, формування правової, економічної, інформаційної культури працівників бібліотек, створення системи інформаційного забезпечення бібліотечної галузі, відновлення практики обміну досвідом роботи вітчизняних бібліотек, підтримки впровадження комп'ютерних технологій.

Актуальним завданням для НБУВ, бібліотек НДУ та інших інформаційних підрозділів установ є співпраця у дослідженні динаміки розвитку бібліотечно-інформа-

ційних ресурсів, розробці відповідних методичних та технологічних рішень з метою уніфікації бібліотечно-інформаційних процесів і технологій.

Необхідність у методичному та організаційно-технологічному забезпеченні багаторівневого розвитку та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів потребує створення загальнодержавної нормативної та термінологічної бази бібліотечної галузі.

Негативні тенденції в кадровому забезпеченні бібліотек НДУ, що склалися внаслідок погіршення фінансування, низької заробітної плати, її невідповідності зростаючим вимогам до кваліфікації бібліотечних фахівців, а також суттєві зміни в характері їх праці, зокрема посилення інформаційно-аналітичної функції, перехід на нові технології, розширення кола обов'язків зумовлюють необхідність перегляду статусу бібліотеки та бібліотекаря НДУ.

Зростаючі завдання інформаційного забезпечення сфер науки, освіти, культури, державного управління потребують суттєвого поліпшення діяльності бібліотечно-інформаційної системи НАН України, постійної уваги до проблем її розвитку, перетворення бібліотек на ефективні інформаційно-технологічні центри, які б відповідали світовим вимогам до інформаційної підтримки наукових досліджень та інженерно-конструкторських розробок, завданням утвердження інноваційної моделі функціонування науки. Враховуючи сьогочасні вимоги до рівня науково-інформаційної діяльності Президія НАН України прийняла постанову № 186 від 09. 07. 2003 р. «Про стан та завдання розвитку в НАН України бібліотечно-інформаційної справи», згідно з якою цю діяльність визнано одним з пріоритетних напрямів зміцнення вітчизняного науково-технічного потенціалу. Піднесенню на якісно новий рівень діяльності бібліотечно-інформаційної системи НАН України сприятиме:

- ♦ Організація на базі НБУВ інформаційного технологічного парку як загальнодержавного науково-інформаційного комплексу, де будуть зосереджуватися, оброблятися, надаватися користувачам усі джерела наукової інформації, готуватися інформаційні продукти для владних структур, науки, освіти, культури. Чітке визначення ролі і завдань кожного бібліотечно-інформаційного підрозділу НДУ НАН України в створенні єдиної академічної інтегрованої інформаційної системи.
- ♦ Координація діяльності провідних бібліотек України у проведенні наукових досліджень з формування та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів і електронних бібліотек, впровадження нових технологій, інформаційно-аналітичного забезпечення потреб науки. Використання бібліотечно-інформаційної сфери НАН України як експериментальної бази для апробації та впровадження наукових результатів в бібліотечну практику.
- ♦ Розробка механізму створення на базі бібліотек, інформаційних та видавничих служб установ НАН України комплексних інформаційно-технологічних підрозділів для забезпечення науково-дослідних і

та інформаційних підрозділів в інформаційному забезпеченні потреб науки (методичний аспект) // Наук. праці НБУВ. – К., 2001. – Вип. 7. – С. 152–160; Солоіденко Г. І., Онищенко О. С. Асоціація бібліотек України: етапи становлення та розвитку // Бібл. вісн. – 2002. – № 5. – С. 24–30; Свобода А. А. Особливості організації інформаційного обслуговування читачів універсальної наукової бібліотеки у новому інформаційному середовищі // Бібл. вісн. – 2003. – № 4. – С. 2–7.

¹⁸ Свобода А. А. Задачи информационного обеспечения научных исследований // Вестник БАЕ. – 2000. – № 1. – С. 32–35; Кулаковська Т. Л. Народа «Інтеграція електронних інформаційних ресурсів бібліотек мережі НАН України» (8 лютого 2002 р.) // Бібл. вісн. – 2002. – № 3. – С. 58–60; Смаглова Н. І. Бібліотечно-інформаційне забезпечення потреб науки. Стан. Основні завдання // Бібл. вісн. – 2003. – № 4. – С. 48–50.

інженерно-конструкторських робіт. Розробка та прийняття нормативних актів щодо надання бібліотечно-інформаційним працівникам НДУ НАН України статусу наукових, науково-інформаційних працівників.

- ♦ Забезпечення організаційно-методичного супроводження діяльності бібліотечно-інформаційних підрозділів НДУ з формування, взаємовикористання, збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів НАН України, впровадження інформаційних технологій шляхом підготовки у традиційній та електронній формах щорічних інформаційно-аналітичних оглядів їх діяльності, видань серії «Організація роботи бібліотечно-інформаційних підрозділів науково-дослідних установ НАН України», «Довідника бібліотекаря науково-дослідної установи НАН України».
- ♦ Розробка єдиного програмно-технологічного забезпечення бібліотечно-інформаційної діяльності НАН України з урахуванням досягнень в галузі інформаційних технологій.

- ♦ Організація кооперативної співпраці зі створення зведеної електронної картотеки наукових праць співробітників НДУ НАН України; здійснення кумуляції, обробки та представлення в електронній бібліотеці НБУВ комп'ютерних версій наукових публікацій співробітників установ НАН України. Передбачити розміщення на Інтернет-порталі НБУВ даних про електронні інформаційні ресурси установ Академії для оптимізації їх використання.

- ♦ Сприяння розвитку диференційованої системи безперервної бібліотечної освіти шляхом організації на базі НБУВ Центру підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації бібліотечно-інформаційних фахівців. Особливу увагу необхідно приділити підвищенню інформаційної культури бібліотекарів, освоєнню ними автоматизованих бібліотечно-інформаційних технологій, навичок пошуку та отримання інформації з глобальної комп'ютерної мережі.

Наталія НОВІКОВА

Культурно-просвітня діяльність бібліотек для дітей: інновації, дослідження

Розглядаються теоретичні аспекти культурно-просвітньої діяльності дитячих бібліотек як інноваційний напрям дослідження концепції їх трансформації. Зокрема, розкриті особливості взаємозв'язку проблематики дитячого читання та психолого-педагогічного розвитку дітей та підлітків у сучасній соціокультурній ситуації, роль дозвільної функції дитячої бібліотеки в рекреаційній діяльності особистості дитини. Подано аналіз практичної реалізації культурних пріоритетів дитячих бібліотек та рекомендації щодо розширення їх діяльності як центрів дитячої творчості.

Сучасний період розвитку бібліотекознавства характеризується переосмисленням його теоретичних основ, обґрунтуванням нових концепцій бібліотеки як соціального інституту, інтерпретацією сутності соціальних функцій бібліотек та ін. Особлива увага звертається на дослідження суспільної ролі бібліотек не лише як інформаційних центрів, а у зв'язку з демократизацією та гуманізацією суспільства, як центрів духовного і культурного розвитку особистості.

Сучасні розробки теорії і практики бібліотекознавства в контексті змін культурно-комунікативної сфери свідчать, що бібліотека розглядається як «інформаційний центр», «спеціальний заклад культури», «культурно-інформаційний центр, осередок духовності, освіти, спілкування, дозвілля, релаксації» [1; 4; 8; 15; 18]. Увага дослідників зосереджується на формуванні концепції системної трансформації бібліотеки, її взаємодії зі сферами освіти, культури, виховання, виконання нею свого культурно-цивілізаційного призначення. Головне, про що свідчать публікації сучасних дослідників – це формування не одностороннього, а багатоаспектного бачення бібліотечної діяльності.

Роль і місце бібліотеки в соціальній структурі суспільства, багатогранність її функцій дозволяє відносити бібліотеку як до інформаційного, так і до просвітницького закладу. Це актуалізує культурологічний аспект дослідження діяльності дитячих бібліотек України як учасників культурного процесу.

Розглядаючи культурно-просвітню діяльність дитячих бібліотек України в історичній ретроспективі, слід зауважити, що вона не була предметом ґрунтовних наукових досліджень. Проте, історичний досвід переконує, що саме культурно-просвітня робота завжди виступала одним із засобів поширення знань. Сучасний методологічний підхід до культурно-просвітньої роботи як системи широких соціальних зв'язків і фактора інтенсифікації використання духовного потенціалу особистості, формування соціально активної, творчої особи зумовлює необхідність дослідження її окремих аспектів у контексті інтеграції педагогіки, науки, освіти, культури [4; 5; 7; 8; 12; 14].

Теорія і практика діяльності дитячих бібліотек як складових культурно-освітнього процесу доводить, що саме вони є тими інституціями, які інтегрують усі види та форми поширення знань, забезпечують єдність інфор-

Новікова Наталія Олександрівна, канд. пед. наук, доцент КНУКіМ.